

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата економічних наук, доцента
Корнелюк Ольги Антонівни
на дисертаційну роботу Калат Ярослави Ярославівни
«Єврорегіональне співробітництво у забезпеченні соціально-економічного
розвитку прикордонних регіонів України»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок роботи з науковими
програмами, планами, темами

Єврорегіональне співробітництво є важливою складовою розвитку транскордонного співробітництва в Європі, яке ще по закінченні Другої світової війни сприяло подоланню економічних, політичних, культурних розбіжностей та впливу фізичних кордонів. З того часу підтримка єврорегіонального співробітництва займала важливе місце у регіональній політиці ЄС у всіх програмних періодах як інструмент стимулювання соціально-економічного розвитку та вирівнювання міжрегіональних диспропорцій. Єврорегіональне співробітництво в ЄС постійно еволюціонує та видозмінюється. Спільнота намагається вчасно реагувати на політичні та соціально-економічні зміни в країнах-членах та сусідніх країнах та модифікувати свої підходи до створення оптимальних умов для розвитку співпраці, в першу чергу через удосконалення нормативно-правової бази політики розвитку інституціолізованих форм транскордонного співробітництва, як, наприклад, у випадку прийняття Регламенту 1302, що дав поштовх до створення форм транскордонного співробітництва зі статусом юридичної особи з країнами, що не є членами ЄС. Така активна позиція ЄС сприяла появі значної кількості єврорегіонів та структур транскордонного співробітництва з правосуб'єктністю, більшість з яких доводять ефективність свого існування.

В Україні ж, попри наявність таких форм співпраці вздовж всього периметру державного кордону, формат їхньої діяльності здебільшого вимагає перегляду та удосконалення. Крім того, необхідною є активна державна підтримка функціонування таких форм в Україні в рамках здійснення політики розвитку транскордонного співробітництва, яка вимагає удосконалення своїх організаційних, фінансових, інформаційних засад тощо. Тому вивчення європейського досвіду розвитку єврорегіонального співробітництва та його адаптація в Україні з врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку держави, окремих їх аспектів, пов'язаних з питаннями безпеки

прикордонних регіонів та децентралізації влади, є особливо актуальними та сприятимуть прискореному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів. З огляду на зазначене необхідність обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробки практичних рекомендацій щодо розвитку єврорегіонального співробітництва та активізації його впливу на забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України є надзвичайно актуальним та своєчасним дослідженням.

Дисертаційна робота Калат Я. Я. на тему «Єврорегіональне співробітництво у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України» пов'язана з науково-дослідними роботами ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»: «Механізми взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі» (номер державної реєстрації 0113U000111), «Трансформація економічного середовища прикордонних територій в рамках дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (номер державної реєстрації 0116U004037), «Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення» (номер державної реєстрації 0118U006583), «Соціально-економічне обґрунтування перспектив розбудови мережі пунктів пропуску через державний кордон у Закарпатській області» (номер державної реєстрації 0119U101408); проекту технічної допомоги ЄС «Стимулювання місцевого економічного зростання в прикордонних регіонах у процесі інтеграції до ЄС: кращі практики країн Східного партнерства» (номер угоди: 2018 - 2147 / 001 – 001; номер проекту: 599948-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-SUPPA).

В рамках виконання цих тем дисертантом удосконалено основні теоретико-методологічні положення єврорегіонального співробітництва, окреслено механізми взаємодії суб'єктів єврорегіонального співробітництва та визначено основні напрями підвищення їх результативності; проаналізовано стан соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних регіонів у транскордонному просторі Україна-ЄС, виявлено можливості та загрози для розвитку українських прикордонних регіонів, пов'язаних із посиленням євроінтеграційних процесів в рамках дії Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а також обґрунтовано шляхи підвищення ефективності функціонування єврорегіонів; здійснено дослідження особливостей реалізації реформи децентралізації у прикордонних регіонах та виявлено основні ризики для них; обґрунтовано перспективи розбудови мережі пунктів пропуску через державний кордон у Закарпатській області виходячи з низки визначальних стимулюючих та стримуючих факторів впливу на рівень їх завантаження пасажиро- та вантажопотоками; визначено напрями активізації єврорегіонального співробітництва за участі українських прикордонних регіонів в умовах сучасних реформ.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Основні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, які розкриті в дисертаційному дослідженні Калат Ярослави Ярославівни, є достовірними та належним чином обґрунтованими, оскільки ґрунтуються на фундаментальних положеннях та принципах економічної теорії, теорій та концепцій економічного розвитку регіонів, теорії транскордонного співробітництва та інституційної теорії. Це також підтверджується системою використаних загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, значною кількістю опрацьованих наукових праць українських і зарубіжних вчених, нормативно-правових актів України та сусідніх держав, відповідно до теми дисертації, апробацією на численних міжнародних науково-практичних конференціях. Визначена кількість завдань дослідження є достатньою для розкриття обраної теми та вирішення поставленої мети.

Структура дисертації є логічною та чіткою. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі дослідження дисертантом розкрито особливості соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів у транскордонному просторі (с. 45-47); окреслено цілі забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (с. 48); визначено спільні та відмінні ознаки євро регіонального та транскордонного співробітництвом (с. 54-57); охарактеризовано основні типи євро регіональних структур (с. 59-64); представлено авторський підхід до визначення поняття «євро регіональне співробітництво» (с. 69-71) на основі процесів його диверсифікації (с. 58, додаток В, рисунок В. 2); запропоновано концептуальний підхід до формування системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів в умовах євро регіонального співробітництва (с. 90-92).

У другому розділі дисертації здійснено аналіз проєктної діяльності українських прикордонних регіонів у сфері транскордонного співробітництва (с. 103-105); визначено дієвість форм транскордонного співробітництва щодо їх впливу на регіональний розвиток України (с. 107-108); запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу євро регіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів (с. 119-120; 133-135); проведено оцінювання впливу євро регіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України на основі індексного методу дослідження (с. 124-130, 130-133, 133-134, 135-140); систематизовано чинники впливу євро регіонального співробітництва на регіональний розвиток (с. 145-146).

Заслугує уваги запропонований у третьому розділі дисертаційного дослідження спільний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів та розроблені модель його формування (с. 173-174), організаційно-економічна (с. 178-79) та функціональна структури (с. 182-83); обґрунтовані екзогенні та ендогенні передумови та визначені заходи і ризики впровадження спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (с. 202-203); визначені шляхи активізації єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (с. 207-212).

Слід відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є послідовно викладеними та логічно взаємопов'язаними. Результати дисертаційного дослідження отримані автором особисто.

Усе вищезазначене дозволяє вважати викладені наукові положення цієї дисертації достовірними та обґрунтованими.

3. Наукова новизна результатів та висновків, сформульованих у дисертації

Наукова новизна роботи полягає у поглибленні наявних теоретико-методологічних положень та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення єврорегіонального співробітництва та формування відповідних організаційно-економічних механізмів забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Серед найбільш вагомих результатів дисертації, які містять наукову новизну та заслуговують на особливу увагу, можна виділити такі:

- обґрунтовано концептуальний підхід до формування системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (її координаційно-інформаційної, інституційно-правової, організаційно-фінансової, інфраструктурної та безпекової складових) шляхом активізації єврорегіонального співробітництва, який ґрунтується на запровадженні спільних механізмів, що дозволяє визначати можливості для розвитку цих регіонів, розробляти диференційовані підходи для їх реалізації, враховувати специфіку нових викликів та загроз економічній безпеці прикордонних регіонів (економічних, соціальних, продовольчих, енергетичних, екологічних, інформаційних, зовнішньо-економічних), попереджати чи усувати їх наслідки (с. 90-92);

- запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, який, на відміну від існуючих, передбачає: здійснення аналізу функціонування єврорегіонів за критеріями фінансового забезпечення економічного розвитку прикордонних регіонів, зрілості громадянського суспільства, інтенсивності взаємодії прикордонних регіонів-учасників

євро регіону; визначення потенціалу євро регіонального співробітництва прикордонних регіонів на основі множини показників оцінки природних ресурсів, розміщення населення, розвитку трудових ресурсів, забезпечення транскордонною інфраструктурою тощо; проведення компаративного дослідження соціально-економічного розвитку регіонів-учасників євро регіонів та розрахунок показника ефективності використання прикордонними регіонами потенціалу євро регіонального співробітництва (с. 119-120; 133-135);

- удосконалено понятійно-термінологічний апарат, зокрема запропоновано розширити поняття «євро регіональне співробітництво» з врахуванням процесів його диверсифікації та появи нових форм транскордонного співробітництва і визначати його як взаємодію / співпрацю в рамках інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва, яка спрямована на реалізацію визначеної ними мети, цілей і завдань та поглиблення євро інтеграційних процесів і характеризується наявністю зв'язків на всіх рівнях господарювання (с. 69-71);

- набули подальшого розвитку організаційні засади формування системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів шляхом розробки спільного механізму в умовах євро регіонального співробітництва, який передбачає формування його організаційно-економічної (блок менеджменту, блок аналітики, блок збору і обробки інформації) та функціональної (блок виявлення та розпізнавання внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, блок прогнозу і планування, блок регулювання і запобігання, блок реалізації і моніторингу) структур. На відміну від наявних, такий механізм дозволяє посилити синергетичний ефект транскордонного співробітництва шляхом розробки інформаційної та функціональної підсистем управління розвитком транскордонного регіону (с. 173-174, 178-179, 182-183);

- систематизовано чинники впливу євро регіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів за критеріями: сфер впливу (економічні, політичні, соціальні тощо), відношення впливу (зовнішні, внутрішні), способу дії (прямої дії, непрямой дії), що стало підставою для виділення шести основних груп цих чинників: фінансово-економічні, інфраструктурні, інформаційно-комунікаційні, організаційно-інституційні, інтеграційні, міжнародно-політичні. Це дозволило запропонувати напрями удосконалення політики здійснення євро регіонального співробітництва в умовах сучасних реформ (с. 145-146);

- окреслено організаційні засади активізації євро регіонального співробітництва та імплементації спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону через визначення передумов, системи заходів та ризиків. Їх використання сприятиме ефективній реалізації потенціалу та інституціоналізації транскордонного співробітництва, прискоренню євро інтеграційних процесів (с. 202-203).

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Основні наукові положення, результати та висновки дослідження знайшли достатнє висвітлення у 33 наукових працях загальним обсягом 94,12 д.а., з яких автору особисто належить 22,01 д.а. У тому числі: 3 колективні монографії; 13 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 8 публікацій апробаційного характеру; 4 публікації, що додатково відображають результати дисертації.

Результати дисертації пройшли апробацію на одинадцяти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах. Зміст автореферату, його структура повністю відповідає основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертаційної роботи.

5. Наукове та практичне значення отриманих результатів дослідження

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання органами центральної та місцевої влади розроблених концептуальних засад формування і реалізації організаційно-економічних механізмів розвитку єврорегіонального співробітництва.

Ключові положення та рекомендації дисертаційного дослідження були використані: у роботі Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції (довідка №04-17/16-379 (72385) від 28.03.2016 р.); у законодавчій роботі Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування (довідка №04-14/14-2541 від 02.10.2017 р. та довідка №04-14/14-207 від 23.01.2018 р.); Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України при розробці нормативно-правових актів, підготовки інформаційних матеріалів та доповідей по транскордонному співробітництву (довідка № 7/31-4038 від 11.04.2016 р.); Адміністрацією Державної прикордонної служби України при розробці та удосконаленні нормативно-правової бази з прикордонних питань (лист №0.231-8527/0/6-20-Вих від 28.07.2020 р.); Львівською обласною радою при розробці пропозицій щодо напрямів розвитку українсько-польського транскордонного регіону за участі Львівської області (довідка № 02-вих-1187 від 26.07.2016 р.); Волинською ОДА при розробці пропозицій та рекомендацій щодо розвитку українсько-польського прикордоння за участі Волинської області (довідка №4537/41/216 від 19.07.2016 р.); Департаментом економічної політики та стратегічного планування Одеської ОДА при розробці програмних та стратегічних документів соціально-економічного розвитку Одеської області (лист №02.1-15/2179 від 04.11.2020 р.); у роботі Закарпатської митниці ДФС Державної фіскальної служби України (довідка №1344/28/07-70-03 від 21.12.2019 р.).

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертація та автореферат Калат Я. Я. за всіма ознаками відповідають вимогам встановленим Міністерством освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 291 сторінку. Основний текст дисертації викладено на 198 сторінках. Робота містить анотацію, 11 таблиць, 32 рисунка, список використаних джерел із 247 найменувань та 8 додатків.

Автореферат відповідає змісту дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження до роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Калат Я. Я., яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід вказати на деякі дискусійні положення та недоліки, що містить дисертація:

1. В роботі автор здебільшого акцентує увагу на такій формі транскордонного співробітництва як єврорегіон. Цікавою була б думка автора щодо перспектив розвитку в Україні й інших структур єврорегіонального типу, які активно розвиваються в ЄС, зокрема, ЄОТС, ОЄС, Євроквартали, Євроміста.

2. У підрозділі 2.3. «Систематизація чинників впливу єврорегіонального співробітництва на регіональний розвиток» здобувачем визначено шість груп таких чинників: фінансово-економічні; інфраструктурні; інформаційно-комунікаційні; організаційно-інституційні; інтеграційні; міжнародно-політичні чинники (с. 144-146). На нашу думку, було б доцільно більш глибоше розглянути міру впливу кожної групи чинників, проранжувати їх за силою впливу від найбільш вагомих до менш вагомих.

3. Аналізуючи діяльність єврорегіональних структур в Україні, здобувач робить акцент на прикордонних регіонах, які межують з країнами-членами ЄС. Щодо прикордонних регіонів Східної України автор зазначає, що розвиток єврорегіонального співробітництва за їх участі є практично неможливим та пропонує розвивати міжрегіональне та іррегіональне співробітництво (с. 202). Розробка детальніших пропозицій по цьому питанню, на нашу думку, надала б дослідженню більш завершеної форми.

4. Одним із вагомих чинників впливу на розвиток єврорегіонального співробітництва дисертант розглядає реформу децентралізації в Україні (с. 163), пізніше зазначає, що «вона сприятиме подоланню розбіжностей в організаційному забезпеченні єврорегіонального співробітництва по різні боки кордону» (с. 194). Проте роботу підсилив би ґрунтовніший аналіз перспектив розвитку єврорегіонального співробітництва в контексті реалізації реформи децентралізації в Україні.

5. Визначаючи шляхи активізації євро регіонального співробітництва (с. 207-212) у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, автору варто було зупинитися на питаннях його розвитку в умовах пандемії Covid-19 та після її завершення. Адже вона спричинила посилення вимог до перетину кордонів, призупинила розвиток транскордонного туризму, ускладнила налагодження нових транскордонних зв'язків тощо.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Калат Ярослави Ярославівни на тему «Євро регіональне співробітництво у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України» є завершеним науковим дослідженням на актуальну тему, яке характеризується новизною отриманих результатів та висновків та має теоретичну і практичну цінність.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та основних публікацій Калат Я. Я. дозволяє зробити висновок, що поставлені в роботі завдання є осмислені та вирішені на високому теоретико-методологічному рівні. Автореферат повною мірою висвітлює усі положення наукової новизни та результати дисертаційного дослідження. Зміст дисертаційної роботи та її результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, за якою дисертацію подано до захисту.

За змістом, оформленням, новизною дослідження і практичним значенням дисертація відповідає вимогам МОН України, викладеним у п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами), а її автор Калат Ярослава Ярославівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
старший викладач кафедри міжнародних
економічних відносин та управління проектами
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

О. А. Корнелюк

Підпис Корнелюк О.А. засвідчую

Вчений секретар

Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Л. С. Семенюк